

Подруга його матері, Ірина Романівна, жила в дореволюційному будинку на Львівській площі, і її житло, коли він був дитиною, справляло на нього неймовірне враження. Венеціанські вікна, які виходили на стару частину міста, високі стелі, картини на стінах — усе це так відрізнялося від того, що він мав із батьками на Вітряних Горах. Кімната Ірини Романівни була не в ізольованій, а в комунальній квартирі, і в ній, окрім вхідних дверей, були ще одні, завжди зачинені, перед якими стояла широка етажерка. Ті двері напевне вели в кімнату комунальних сусідів. Одначе він думав, що вони ведуть у якийсь інший світ. Коли вперше спитав Ірину Романівну, що буде, якщо їх відчинити, вона пошепки відповіла: якщо це зробити необережно, можна потривожити дуже могутніх чаклунів!

Відтоді, як він живе в Америці, та кімната іноді сниться йому, хоча свідомо він її ніколи не згадує. Сняться смугасті позолочені шпалери, високі вікна й дахи старих будинків за ними. І от він відсуває етажерку, відчиняє ті загадкові двері та опиняється в ретельно побіленій кімнаті сільського дому, де майже немає меблів, лише стіл із лавами посередині, які, наче у дзеркалі, відобра-

жаються на добре пофарбованій підлозі. Він робить крок по тій білій кімнаті й відчуває моторошний протяг. А на стіні похиле свічадо, в яке йому потрібно зазирнути. А Ірина Романівна кричить йому: Женю, ти куди? ану назад! Він прокидається з відчуттям великого смутку, що так і не побачив чогось надзвичайно важливого.

1. Пікнік посеред прерії

Ясного жовтневого дня п'ятеро осіб мляво жували просто неба на пагорбі посеред широкої рівнини американського Середнього Заходу. Вони сиділи на складаних стільцях навколо так само складаного столу перед пінопластовими тарілками та паперовими стаканчиками. Від'їхали на десяток кілометрів від університетського містечка, залишили машину біля дороги та облаштувалися тут, на пагорбі посеред прерії.

Товариство складалося з двох жінок, одну з яких можна було кваліфікувати як жінку трохи за сорок, другу — як жінку сильно за сорок, двох чоловіків таких самих вікових категорій та підлітка п'ятнадцяти років. Підліток на ймення Мирослав був сполучною ланкою цього товариства. Чоловік і жінка трохи за сорок були його давно розлученими батьками. Жінка й чоловік під п'ятдесят — відповідно, новим подружжям його батьків, з якими прагматичний хлопець був чи не в кращих стосунках, ніж із рідними батьками.

— Як добре, що ви з маман розлучилися і взяли нові шлюби, — сказав батькові синочок цього ранку, сідаючи в авто, коли татова дружина Дуня Гурман відпровадила їх до торговельного центру на закупи. — Як було би нецікаво всім разом жити з дідом і бабою на Пушкінській!

Помешкання покійного діда, професора Небувайка, на вулиці Пушкінській у Києві, досить велике не лише за радянськими, а й за пострадянськими мірками. У тих чотирьох великих кімнатах Мирослав після смерті діда живе вдвох із бабусею. І періодично навідується то в Камарг до мами з її Тьєрі, який має успішний ресторанный бізнес на півдні Франції, то сюди, до тата з Дунею Гурман, професором русистики в місцевому університеті. Зараз хлопець житиме у Сполучених Штатах цілий рік. Він уже почав навчання в місцевій школі, живе в домі батька й Дуні. А зараз до них у гості приїхала мама зі своїм Тьєрі. Звісно ж, ненадовго. Американські будинки мають по чотири спальні нагорі зовсім не для того, щоб у кожній з них хтось жив. Та й сам склад товариства: колишні подружжя, нові подружжя, навіть за умов культивованої коректності американського суспільства, не повинні тривалий період зосереджуватися під одним дахом.

Зрештою, що таке політична чи будь-яка ще коректність? Це зуміти змусити себе не кипіти, коли все в тобі кипить. Не можна сказати, що в цьому товаристві, яке щойно перестало жувати і мляво стежить за прудкими ластівками над прерією, цей виїзд на природу пробудив бурхливий вир приспаних пристрастей. Але давні іскорки все-таки, буває, спалахують і ледь тривожать. Єдиний, хто нічим не переймається, це Мирослав. Чи не тому, що він єдиний добре говорить усіма чотирма мовами цих людей, а інші знають щонайбільше три з половиною, як мама, що англійською говорить суттєво гірше, ніж французькою. Решта знає ще менше мов.

Попервах Дуня спробувала домовитися про спільну мову пікніка. Бо ж її чоловік, Євген Самарський, весь час перекидається українськими фразами зі своєю колишньою дружиною Ладвою Небувайко-Жіоно, яких Дуня не

розуміє, то ж щоразу опиняється у трохи неоднозначній ситуації. Дуню непокоїть саме це нерозуміння, а не те, що в її чоловіка з його колишньою дружиною збереглися залишки спільної мови. Не тільки в сенсі української, а в дещо ширшому сенсі.

Ладу Дуня величає Клавою, і навіть Клавочкою. І Клавдія Небувайко, яку в Україні всі називали винятково Лада, озивається на Дунину «Клаву». Коли це почув її син Мирослав, то зареготав: Клава! Клава! І тицяв у матір пальцем. Як він пояснив своїй маман, там, у Києві, сказати дівчині «ти Клава» — те саме, що сказати їй «ти дурна». Лада давно стала Клодін для свого Тьєрі, бо «Лядá» — то для нього автомобіль, а не жінка. І вона також довго сміялася разом зі своїм сином, а коли пересміялася, згадала, що в її шкільні роки аналогічну функцію в молодіжному «базарі» виконувала «Дуня».

— А моя мати постійно ставила платівку «Дуня-тонкопряха», поки не заїздила програвача, — сказав Євген.

— Пам'ятаємо і твою маму і той програвач, — зі світлою ностальгійною усмішкою зітхнула Лада. — До речі, ось хто підтримав би твою жону в її натхненній русофільї.

Це тепер у Лади світала ностальгійна усмішка. А свого часу вона казала його матері всілякі прикрі речі, мовляв, задовбала всіх її російська класика, і мати не мовчала у відповідь. То вони з Ладвою, щоби позбутися деструктивного спілкування, звели до мінімуму контакти з його батьками.

— У них із Дунею, як виявилось, зовсім різні погляди на російську літературу, — зітхнув Євген. — Доходило до конфліктів. Тому ми й не дуже переживали, коли мамі не дали трирічної візи, яку вона, попри все, після смерті батька отримати дуже хотіла.

— Так, це було би напевне можливо, якби ви спромоглися на дитину, — сказала Лада.

Стає трохи сумно. У Лади з Тьєрі дитина таки намічалася. Проживши разом кілька років, вони вирішили зміцнити свій союз, чекали донечку. Але потрапили в автокатастрофу на трасі біля Марселя. Це було п'ять років тому. Щоби підтримати їх, Євген з Дунею на декілька днів літали в Камарг. Посиділи біля їхніх лікарняних койок, доки ті лежали під крапельницями. І в літаку на зворотному шляху обговорили те, яке лихо спіткало їхніх французьких «родичів». А вони, Євген та Дуня, мабуть, вчинили мудро, що так і не запланували дитини. Зрештою в них у всіх є незапланований Мирослав, який потребує стільки турботи!

Дуню дивує те, що дзвінке ім'я хлопця, яке так добре звучить будь-якою мовою, чомусь не русифікується. Жоден герой російської класичної літератури, яку Дуня знає в усій її безмежній повноті, не має цього імені. Самого Мирослава це не турбує. На Росію він у своїх життєвих планах не ставить. А навіть якби й ставив, «скільки нас, нерусских, у России!», як натхненно декламувала його бабуся з боку батька вірші якогось маргінального радянського поета. А французький Мі-о-слав, та й американський Майрос, звучать прикольо. Він вдячний своєму дідові, небіжчику Василеві Тарасовичу, професорові Небувайку, який дав йому таке славне лунке ім'я. А також вдячний долі, що має і мачуху, й вітчима. Завдяки їм його життя суттєво цікавіше, ніж у тих, хто роками безвиїзно живе з нудними батьками все в тому самому набридлому житлі, яке сентиментально іменується «батьківським домом».

Отже, Дуня із притаманним науковцеві потягом до впорядкування сподівалася встановити спільну мову

пікніка, але з цього нічого не вийшло. Як варіанти пропонувалися англійська або російська. Тьєрі не знає російської, а англійською говорити не хоче. А з Тьєрі не можна не рахуватися, бо за більшість вечерь у ресторациях університетського містечка платить саме він. Лада не хоче говорити російською, хоча й озивається на Клаву. Мало того, Лада спитала, чому русофілка Дуня не говорить французькою, якою герої російської класики говорили краще, ніж, власне, російською. Дуня відповіла: *bien sûr*, я говорю французькою! Не ідеально, але пристойно. Але французькою не говорить Євген.

— Так і не вивчив? — перепитала Лада колишнього чоловіка.

— Не було мотивації. Хіба що ближче познайомитися із твоїм новим.

Євген як колишній ніцшеанець після англійської вчив німецьку, і вона йому добре йшла. А французької тільки й знав того, що вивчив від Лади, поки вони були разом.

Тож за столом продовжує панувати брак мовної згоди, що, одначе, не призводить до помітних конфліктів, лише до слабих спалахів далеких вогників. На кшталт тих, які осінніми вечорами блукають по темній прерії, щоби потім згаснути. Та все одно є щось таке, що не згасає ніколи. Хоч би як пишалися нові подружжя своїм умінням налагодити чудові стосунки з попередніми.

Тьєрі поклав руку Ладі на плече, а Євген руки на плече Дуні не поклав, і в очах Лади промайнув ледь помітний тріумф, який, мабуть, ніколи не зникає з очей колишніх дружин, коли їх бачать колишні чоловіки в товаристві нових. Та й без того зрозуміло, що в неї з Тьєрі все склалося значно душевніше, аніж у нього з Дунею. Але й Євген з Дунею налагодили цілком збалансоване співжиття, ніколи не конфліктують, ніколи не з'ясовують стосунків.

— Яка краса! — вигукує Дуня, дивлячись на дорогу, яка звивається посеред рівнини, й на ластівок над нею. — Скільки років дивлюся на цю дорогу і не можу надивитись!

Від початку їхніх стосунків Дуня і Євген часто бувають тут, на цьому пагорбі, де серед кущів і в жакливу літню спеку віє вітерець. Вже давно за кермом Євген, але маршрут не змінився. Дуня казала, що це місце нагадує їй російський степ, про який стільки читала, якого вона, до речі, ніколи не бачила, бо в Росії бувала тільки в Москві й Петербурзі. І починала ніби ненароком співати «Степь да степь кругом». Євген, так само ніби ненароком, починав співати «Серед степу широкого», хоча український речитатив набагато складніший за примітивну російську народну, і Дуня замовкала, і вже давно вона не співає «Степь да степь» на пагорбі посеред прерії. Хоча вони продовжують сюди приїздити й возять сюди своїх гостей.

А зараз Дуня сіла на свого улюбленого коника. Хоч би хто гостював у них, вона завжди починала розмову про свою монографію «Russian Sexuality», яку пише стільки років, скільки живе з Євгеном, вважаючи її головним сенсом свого життя. У Москві вже знають про цю ще не дописану книгу, бо Mrs Dounia Gourman-Samarsky, Midwest University, робила доповіді й на російських конференціях, презентуючи окремі розділи своєї праці. Російські колеги писали їй, що московський патріарх має намір піддати її монографію анафемі, чого щиро серда Дуня не розуміє. За що її проклинати? Невже за те, що вона зробила кілька доповідей у поважних університетах, переконливо доводячи, що лише російська література XIX століття може сказати про все, не сказавши нічого? За тими скупими деталями, якими ледь

окреслювали глибини проваль російські класики, Дуня робила несподівані висновки. І з науковою відвертістю акушера-гінеколога аналізує, як саме відбувалося падіння Анни Кареніної і як саме поміщик Тоцький розбещував юну Настасію Філіповну. А саме зараз Дуня Гурман працювала над тим, що ж робили в альтанці Марк Волохов з дівцею Вірою в романі Гончарова «Обрив».

— А те, в який спосіб москаль мав Катерину, твою жінку не цікавить? — спитала Лада.

— Ми не в Гарварді, — відповів Євген.

— А до чого тут Гарвард? — не зрозуміла Лада.

— Лише в Гарварді можна отримати фінансування під Катерину, — пояснив Євген.

Фразу *ми не в Гарварді* він чув на початку своїх стосунків з Дунею мало не тричі на добу. Якщо йому вже аж так хотілося розвивати саме українську гілку славістики, йому треба було заводити особисті контакти в Гарварді! Але ж і тут, у цьому університеті посеред прерії, де осінніми ночами блукають вогники минулого та блимають, як очі містичних койотів, для нього також відкриваються непогані можливості, казала Дуня, розчісуючи своє бурхливе руде волосся, яке дісталася їй чи то від ірландської мами, чи то від єврейського тата з родини вихідців з Білорусі.

Дуня не говорить українською, тож знову сталося те, чого вона боялася, і чому, власне, намагалася встановити спільну мову пікніка. Вона знову не зовсім правильно зрозуміла те, про що говорили Євген і Лада, і й невгазд підтвердила: так, вона робила доповідь у Гарварді про страдницькі інтимні стосунки Катерини Іванівни зі старим Мармеладовим, які їй відкрилися після енного прочитання великого роману великого російського письменника.

— Уявіть собі, Клаво, вони схвалили мій епроуч! — зелені очі Дуні засяяли, коли вона, професор провінційного університету, та ще й з Мідвесту, заговорила про свій успіх у Гарварді.

Під час інтелектуальної бесіди Лади, Дуні та Євгена Тьєрі некоректно нудився.

— Мадам Гурман, — сказав він з наголосом на останній склад. — Чи не час уже їхати на вечерю?

— О, ще тільки п'ята, — відповіла французькою Дуня. — А який француз вечеряє о п'ятій?

Тож Тьєрі підвівся, витяг із-за столу Мирослава й розпочав із ним уявну бійку. Хлопець після кількох ударів повалив вітчима на землю й переможно сів на нього, а Тьєрі одразу ж прикинувся мертвим. А Євген чомусь згадав, що коли він десь у такий спосіб вовтузився зі своїм батьком, нині небіжчиком, під час сімейних пікнічків у Пущі-Водиці під Києвом, мати завжди кричала на них, мовляв, чи вони здуріли, бо ж наїлися донесхочу, їжа попре назад. А Лада не звертає уваги на екзерсиси Тьєрі та Мирослава. А ще рідний батько хлопця відзначив, що в нього з сином давно вже втрачено той фізичний контакт, коли хлопець і дорослий чоловік із задоволенням штовхаються й борюкаються, й товчуть одне одного. А точніше, такого контакту в них із Мирославом ніколи й не було.

Втім, хоча він і не борюкається з Мирославом, як Тьєрі, але спілкується з сином рідною мовою, чим справджує свій батьківський обов'язок навіть через океан. Тим паче, як розповідав Мирослав, бабуся Ніна повністю деукраїнізувалася, перейшла на російську, мовляв, небіжчик Небувайко задовбав її своєю українською. Коли Євген жив у їхньому домі на Пушкінській, теща не видавалася «задовбаною», навпаки, в родинному колі сама потроху

довбала свого високопосадового мужа. На спосіб спілкування сина з бабою Ніною Євген впливу не мав. Тож принаймні вчив Мирослава не переходити на російську з мачухою, мовляв, вона і так майже досконало володіє російською, а син англійською ще ні. Отже, Мирослав, як і Євген, спілкується з Дунею лише англійською.

А от Лада таки заговорила з його нинішньою російською. Вона нібито захоплюється глибиною її досліджень, одначе насправді глузує з натхненної русистики, ставить їй знущальні питання, на які Дуня відповідає всерйоз.

— А як ви оцінюєте, Дуню, статеве життя Іллі Обломова?

— Я можу оцінювати його так, що воно було! Про це я також робила доповідь, — загорілися очі Дуні Гурман.

— І також у Гарварді?

— Ні, то було в Принстоні, теж дуже поважний університет!

— Тож ви, я бачу, копаєте дуже глибоко!

— Так! Sexuality визначає дуже багато! Мало не все! Old Russians знали це задовго до Фрейда! Але про це не можна говорити порнографічно! Бо тоді не буде глибини, навпаки, сама площинність! Російські класики це розуміли не гірше за французьких! А то й краще!

— А що ви могли би сказати, Дуню, про стосунки панночки й Хоми Брута?

— О, то ваші українські краї! Там усе трошки не так! Тут мені таки знадобиться допомога Євгенія.

— Отже, під Гоголя фінансування дають не лише в Гарварді? — вміло зімітувала жваве зацікавлення Лада.

— Ти й досі не працюєш? — перебиває він Ладу, бо йому набридли Ладині наїзди на простодушну Дуню. Чомусь усі вважають за потрібне кепкувати з його дружини, — і Лада, і Тьєрі, і Мирослав.

— Краще називай мене Травень, — сказав хлопець мачусі, коли та скоротила Майрос до Май, і Дуня знову не второпала, в чому полягає міжмовна гра слів. Хоча й знала напам'ять п'єсу Гоголя «Ревізор».

А Лада не працює! Не працює! Сидить удома! Вона маленька господиня великого будинку, і не більше! Вона завжди мріяла вийти заміж за француза, тому й не хотіла Мирослава, але зовсім не прагла тільки тим і клопотатися, що підбирати штори під шпалери! Хотіла викладати в університеті! Хотіла вивчити провансальську мову, якої ніхто не знає у Провансі! Всі її однокурсниці з факультету французької філології, які повиходили заміж за французів, давно розлучилися зі своїми. І повітягали з України до Франції своїх попередніх. Звичайно, якщо ті вивчили французьку мову. А в мене все ось так сталося! Так-так, увесь фемінізм моєї молодості пішов у таку саму дупу, як і твоя любов до України!

— Як наша любов...